

Kmetty Zoltán: Fiatal, vallásos és Fideszes

BEVEZETŐ

2012 nem volt jó év a Fidesz és a fiatalok kapcsolatában. A különböző felsőoktatási reformokkal kapcsolatos elképzelések hallgatói tüntetéseket váltottak ki Budapesten és a nagyobb városokban. Az *Aktív Fiatalok Magyarországon* kutatássorozat első lekérdezése jelentős csökkenést mutatott a Fidesz bázisában a felsőoktatási hallgatók között más korábbi hasonló korcsoportot vizsgáló kutatásokhoz képest (elsősorban a korábbi „Ifjúság”-kutatások). A 2013-ban megismételt *Aktív Fiatalok Magyarországon* vizsgálat második hulláma lehetőséget teremt arra, hogy megvizsgáljuk az eseménydúsan eltelt bő egy év okozott-e valamilyen változást a kormánypárt támogatottsági arányában és a szavazóbázisának struktúrájában. A tanulmányban többek közt arra is megpróbálunk választ keresni, hogy mennyiben tér el a Fidesz egyetemista szavazóbázisa a teljes népességhez képest, és, mik azok a faktorok amik a fiatalokat a Fidesz irányába vezetik.

A tanulmány első részében a fiatalok pártválasztása mögötti lehetséges okok kerülnek ismertetésre. Elsősorban szocializációs aspektusokra hívjuk fel a figyelmet, de röviden foglalkozunk azzal a kérdéssel is, hogy egy vezető párt milyen szívó hatást tud gyakorolni a fiatal (és sok esetben első választó) szavazók irányában. A tanulmány második nagy egységében a Fidesz felsőoktatási szavazóbázisát járjuk körbe, több oldalról megvizsgálva a Fidesz szimpátia és a különböző ideológia-dimenziók és ideológiacimkéek összefonódását, a középén elhelyezkedő fiatalok pártszimpátiáját, illetve a Fideszről alkotott képet.

ELMÉLETI KERET

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2013-as második hulláma alapján továbbra is a Fidesz az egyik legnépszerűbb párt a főiskolások és egyetemisták között. A rövid elméleti bevezetőben bemutatásra kerülnek azok a lehetséges magyarázati sémák, amik az inkumbens párt támogatása felé terelhetik a fiatal szavazókat. Emellett röviden felvázoljuk a pártválasztást befolyásoló politikai szocializációs aspektusokat is. A fiatal szavazók párt-identifikációja kapcsán több egymással részben versengő, és egymást részben támogató elmélet is megfogalmazható. Ezek részben szocializációs aspektusokat érintenek, részben ezt tágabban értelmezve a szocializációs ágensek szerepét hangsúlyozzák, de megjelennek a magyarázatokban a szociálpszichológia indíttatású magyarázatok is.

A politikai szocializációs kutatások a 60-as években jelentek meg először a tengerentúlon (CSÁKÓ 2004). A család fontos szerepére azonban már Lazarsfeldék (BERELSON–LAZARSFELD–MCPHEE 1954) felhívták a figyelmet: miszerint az apa pártpreferenciája több mint kétharmad arányban megegyezett a fiatal gyerekek pártpreferenciájával az 50-es évek Amerikájában.¹⁰¹ A családi politikai szocializációs mechanizmusok természetesen sokkal tágabban értelmezhetők annál, minthogy csak a pártpreferenciára hatnának (FROMAN 1961). Az út legalább részben áttételes, mivel elsősorban az ideológiaorientációra hat a családi klíma, és részben ezen keresztül határozza meg a későbbi szavazási irányt. Fontos kérdés, hogy a családokban a szülő-gyerek közelség, valamint a családban a nevelési elvek (autoritánus, liberális) mennyire határozzák meg a politikai attitűdök együttjárását. Az ezzel kapcsolatos eredmények részben ellentmondásosak. Azokban a kutatásokban, amikor egy vizsgálaton belül tudták elemezni a szülők és gyerekeik politikai attitűdjeit, nem találtak összefüggést ezen vizsgálati dimenziók között (JENNINGS–NIEMI 1968).

Abban a kérdésben viszont – relatíve – nagy kutatói konszenzus alakult ki, hogy a politikailag érdeklődőbb és határozottabb politikai véleménnyel rendelkező családokban erősebb a szülők és gyermekek politikai attitűdjei között az összhang, az azonban már kevésbé egyértelmű, hogy az apa-gyerek, vagy az anya-gyerek kapcsolat a meghatározóbb a politikai szocializáció szempontjából (lásd ezzel kapcsolatban THOMAS 1971). A politikai szocializáció természetesen nem szűkíthető le a családra, több szocializációs ágens is szerepet játszhat. Ezt a környezetet Froman (1961) négy csoportra osztja, ezek a család, az oktatás, a kortárs csoport (illetve vonatkoztatási csoport), valamint a tömegmédiá. Ezek együttese határozza meg a fiatalok politikai attitűdjeit.

101. Vizsgálatuk az 1948-as amerikai elnökválasztásra irányult.

Magyarországon a rendszerváltozás előtt a család volt az egyetlen hely, ahol a hivatalos intézményitől eltérő ideológianevelést kaphattak a gyerekek (SZABÓ I.–CSEPELI 1984). A rendszerváltozás után a politikai szocializációban felértékelődött a kortárs csoportok szerepe az ifjúsági kultúra erősödésén keresztül (CSÁKÓ 2004), és az egyik rendszerváltó pártként megjelenő Fidesz kommunikációs elemeiben már korán olyan hívószavakat használt, amik ehhez az ifjúsági kultúrához voltak köthetők (SZABÓ I. 2010). Az idősebb korosztályok politikától való távolságtartásának növekedése a politikai szocializációban is éreztette hatását, egyrészt a fiatalok is egyre kevésbé érdeklődtek a politika iránt (aminek hatását mai napig látjuk), valamint az extrémebb (főleg jobboldali radikális) ideológiák is meg tudtak erősödni a fiataloknál (CSÁKÓ ET ALL. 2000).

Kézenfekvő, hogy a politikai szocializáció egyik szerepét az iskola láthatja el. Bizonyos szempontok szerint (pl. politikai tudás), ezt a szerepet az iskolák be is tudják tölteni (bár nagyon differenciáltan – SZABÓ I.–ÖRKÉNY 1998, SZABÓ I.–FALUS 2000), másrészt azonban a politikai világgépek alakítását (kollektív identitásformálás) már nem vállalta magára a magyar iskolarendszer (SZABÓ I. 2010). Ebbe, a részben légius térbe a politikai pártok próbáltak minél nagyobb szerepet szerezni maguknak. Míg Nyugat-Európában általában a fiatalok között a liberális ideológiai elkötelezettség volt túlsúlyban (természetesen a leszakadó társadalmi csoportok esetében ott is jellemző a fiataloknál a radikalizmus, és extrém jobboldali eszmék vallása), addig Magyarországon 1990 óta a Fidesz minden más pártnál népszerűbb volt a 35 év alatti korcsoportokban szinte minden közvéleménykutatás szerint (SZABÓ I. 2010). Szabó Ildikó szerint ennek részben az az oka, hogy a Fidesz sikeresen tudta alkalmazni az ifjúsági kultúra stílusjegyeit (beszédmód, tömegrendezvények, marketing), és magát a fiatal nemzedék pártjának tudta megjeleníteni. Ebben a fragmentált (SZABÓ I. 2010) politikai szocializációs modellben felértékelődött a tömegmédiá és újabban az internet szerepe, utóbbit például a Jobbik tudta kiaknázni, előbbit pedig 2010 óta a Fidesz – főleg a nemzeti identitástudat erősítésével kapcsolatban. Az Aktív Fiatalok Magyarországon c. kutatásban vizsgált egyetemista és főiskolai célcsoport természetesen nem csak első választókból áll. Az eddigiek során ismertetett politikai szocializációs hatások a középiskolásoknál és az egyetemi éveik elején járók esetében éreztethetik a leginkább hatásukat. A felsőoktatási intézmények a középiskolákhoz képest jóval átpolitikáltabbak, és a (nem műszaki, illetve nem természettudományi) képzések – pártosság szempontjából – részben homogénebbek, mint ami a középiskolai környezetre jellemző volt. Tehát ebben a környezetben az iskola, a tanárok, valamint az új kortárscsoport szerepe felértékelődik. Ezen felül további szempontok is elkezdik alakítani a pártszimpátiát. Az, hogy a pártok milyen ügyekben milyen álláspontot képviselnek, már önálló magyarázó faktor tud lenni a pártidentifikációban. Tehát az adott időszakhoz köthető „issue”-k szerepe felértékelődik a tizenéves korcsoporthoz képest, főleg ha olyan témákat érint, ami közvetlenül is befolyásolja a fiatalok élethelyzetét. Erre részben visszatértünk majd az elemzés során is.

Az elméleti keretbe még egy aspektust mindenképpen be kell hozni. Ez pedig az a kérdés, hogy a vizsgált párt hatalmon van-e vagy sem. A korábbi évtizedek tapasztalata azt mutatta, hogy a fiatal életkori kohorszokban a választási részvétel valamennyivel alacsonyabb volt az átlagnál, és nagyobb politikai érdektelenség is jellemezte a fiatalokat (ANGELUSZ–TARDOS 2005, 2011, BAUER–SZABÓ A. 2009, KMETTY–TÓTH 2011) – ennek lehetséges okait már a politikai szocializációs hatások kapcsán is említettük. A politikailag bizonytalanok körében – mint amilyenek nagy sokaságban a fiatalok a hatalmon lévő párt támogatottsága magasabb tud lenni, ezt nevezik a szakirodalomban hivatali-hatásnak, vagy inkubens hatásnak (ezzel kapcsolatos eredmények kapcsán lásd többek között: CALLE–MARTINEZ–ORRIOLS 2010). Tehát egy olyan csoport esetében, mint a fiatalok, ahol általában magas az érdektelenség, olyan támogatókat is tud szerezni a hatalmon lévő párt (jelen esetben a Fidesz), akik ideológiailag nem is kötődnek hozzá. Ezt érdemes még kiegészíteni egy további aspektussal is. A 2010-es választásokon a Fidesz a fiatalok körében is messze az egyik legnépszerűbb párt volt. A Demokrácia Kutatások Magyarországi Intézete (DKMKA) által, a 2010-es választás előtt készített 1500 fős kutatásban¹⁰² a pártszimpátiával rendelkező fiatalok 54 százaléka mondta azt, hogy a Fideszre fog szavazni a választásokon. Ez gyakorlatilag megegyezett a teljes sokaságbeli arányokkal. Ha leszűkítjük az értelmezést, a legalább érettségizettek csoportjára, akkor 52 százalékos arányt kapunk. Tehát azok a mostani egyetemisták és főiskolások, akik a 2010-es választáson már szavazhattak, legvalószínűbb, hogy a Fideszre szavaztak. Ennek szintén van fontos aspektusa a jelen kutatás szempontjából. Bár a fiatalok körében az átlagnál is nagyobb a pártváltás gyakorisága, de az, hogy az első szavazása során kire adja le szavazatát a fiatal, a későbbi választásaira is nagy hatással van. Ezt nevezik a szakirodalomban habituális szavazásnak (MEREDITH 2007, DINAS 2010). Ez a hatás még erősebbé válhat, ha az első szavazáson a győztesre adta a voksát a fiatal (FOWLER 2006).

102. Forrás: <http://www.valasztaskutatas.hu/eredmenyek/adatbazisok/magyar-adatok>.

Az itt bemutatott elméleti aspektusokat nem tudjak szisztematikusan végig elemezni a kutatásunkban, hiszen az adatfelvétel nem volt célzott ilyen szempontból. Az elméleti bevezetővel az volt a célunk, hogy bemutassuk, mik lehetnek a legfontosabb motivációs faktorok jelenleg a fiatalok körében akkor, amikor a Fideszt választják pártjuknak. Természetesen különféle indikátorokon és proxikon keresztül a fent felvázolt hatásokat minél szélesebben megpróbáljuk majd a következőkben elemezni.

Miután áttekintettük a vizsgált téma szempontjából releváns magyarázati sémákat, a következőkben röviden foglalkozunk a korábbi kutatási eredményekkel.

A fiatalok politikai érdeklődésének és pártpreferenciájának dinamikai változását jól mutatják a 2000 óta, négyévente, elvégzett ifjúságkutatások eredményei. Ahogy korábban is jeleztük, a fiatalokat általában kevésbé érdekli a politika, ez gyakorlatilag változatlan volt 2000 óta. Mind a négy kutatás szerint a Fidesz volt a legnépszerűbb párt a 15–29 évesek között. A Fidesz támogatottsága a pártválasztók között 2000-ben 49 százalék volt, 2004-ben 59 százalék, 2008-ban pedig 66 százalék. A legújabb 2012-es kutatás ehhez képest csökkenést mutatott, de a 40 százalékos támogatottsággal továbbra is a Fidesz vezetett ebben a korcsoportban¹⁰³ (OROSS 2013, SZABÓ A. ET ALL 2002, BAUER–SZABÓ A. 2005 ÉS 2009).

Elemzésünk szempontjából még inkább releváns az Aktív Fiatalok Kutatócsoport 2012-es évi vizsgálata¹⁰⁴ (SZABÓ A. 2012), ami a jelen kutatás egy évvel korábbi előzményének tekinthető. A jelezett kutatásra alapuló Fidesz támogatóit vizsgáló elemzés (REINER–OROSS–KEIL 2012) fő hipotézise az volt, hogy a Fidesz elvesztette fiatalos jellegét, és a korosztályban tapasztalható korábbi dominanciája megszűnt. A felsőoktatási hallgatók között a Fidesz támogatottsága 15 százalék volt, míg a pártválasztók körében 24 százalék 2012-ben. A kutatás legfontosabb tanulása az volt, hogy a Fidesz-szimpatiót leginkább a vallásosság határozza meg, valamint a fiatal Fidesz szavazók között az átlagnál nagyobb a szülőikkel való politikai egyetértés gyakorisága is (REINER–OROSS–KEIL 2012). Ezek az eredmények megerősítik a politikai szocializáció fontosságát a kormánypárt fiatalok támogatói kapcsán, illetve mint fontos szocializációs ágens az egyház szerepét. A szülőikkel való magas egyetértés esetében azonban ki kell emelni a Blau-i mérhető lehetséges szerepét is (BLAU 1997).¹⁰⁵ Jelen írásban a korábbi Aktív Fiatalok kutatás is felhasználásra kerül, ezért azokat az eredményeket mélyebben nem ismertetjük.

Elemzési keret

A tanulmány alapját az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2013-as adatfelvétele jelenti,¹⁰⁶ de az elemzésben felhasználásra kerül a kutatás előző hulláma is, valamint egy 2013-as TÁRKI omnibusz felvétel is.

Az elemzés első lépcsőjében a 2013-as eredmények alapján megvizsgáljuk a Fidesz támogatottságának alakulását, valamint a támogatói bázis struktúráját és ezeket az eredményeket összevetjük az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2012-es hullámával. A fő kérdés itt arra irányul, hogy a Fidesz szempontjából nagyon viharos elmúlt év okozott-e bármilyen szignifikáns változást a tábor nagyságában valamint szerkezetében. Az elemzésben kitérünk arra is, hogy a különböző ideológia-dimenziók mentén a Fidesz szavazói hol helyezkednek el, és ezen dimenziók közül mik a legrelevánsabbak a kormánypárti szimpatióban.

Az elemzés második lépcsőjében arra fókuszálunk, hogy a Fidesz jelenlegi vezető párti szerepének van-e érezhető hatása a párt bázisában. A fő elemzési irány arra irányul, hogy az első szavazók esetében, valamint az ideológiai szempontból bizonytalanabb választóknál hogyan alakul a párt támogatottsága.

A harmadik vizsgálati csomópontban a felsőoktatási hallgatók esetében mért pártbázis összehasonlításra kerül a teljes népességgel, valamint a lehetséges szülői generációval (40–65 évesek). Az elemzésben nem csak a szavazók demográfiastruktúráját vizsgáljuk, hanem az ideológiadimenziók és választások szerepét is a pártválasztásban.

Az utolsó elemzési egységben a Fidesz imázsát vizsgáljuk meg a párt szavazóinak körében, összevetve azal, hogy mit gondolnak a bizonytalanok, a baloldali pártok szavazói, valamint a jobbikos fiatalok a kormánypárttól (a Jobbik fiatal szavazóiról részletesen lásd RÓNA–SÓRÉS 2012 ÉS RÓNA–REICH 2014 jelen kötetben).

103. Az összes válaszoló között a párt támogatottsága 15 százalék volt.

104. A kutatás terepmunkája 2011 végén és 2012 elején történt. A korábbi kutatás módszertanáról részletesen lásd RÓNA–SZABÓ A. 2012. A tanulmányban, a továbbiakban 2012-es adatként hivatkozunk rá.

105. Mivel a szülői generációkban is a Fidesz a legnépszerűbb párt, ezért ha véletlenszerű lenne a gyerekek pártválasztása a szülőhöz képest, akkor is valószínűbb, hogy a Fideszt választó fiatalok szülei fideszesek lennének, ami értelemszerűen növeli a politikai egyetértés valószínűségét.

106. A kutatás módszertanáról részletesen lásd SZABÓ A. 2014 jelen kötetben.

ELEMZÉS**A Fidesz szavazóbázisa**

Az elemzés első lépcsőjében arra keressük a választ, hogy az előző kutatási hullámhoz képest tapasztalható-e bármilyen elmozdulás a Fidesz szimpatizánsainak arányában a felsőoktatásban tanulók között.

1. táblázat.**Pártpreferencia a válaszolók körében**

(a 2012-ben legnagyobb támogatottságot élvező százalékos megoszlás)

	2012	2013
LMP	18	8
Fidesz	15	16
Jobbik	19	17
Nem menne el, érvénytelen szavazatot adna	9	6
Bizonytalan, nem válaszol	31	33

Forrás: SZABÓ A. 2012 és Aktív Fialatok Magyarország 2013.

A bizonytalanok, és a politikától abszolút távolságot tartók aránya viszonylag stabil volt a két adatfelvételben – 40 százalék körül mozgott. A Fidesz két adatfelvétel között mért 1,4 százalékos növekedése nem szignifikáns, mint ahogy a Fidesz és Jobbik szavazóbázisa között mért 1,3 százalékos differencia sem. Tehát az eredmények azt mutatják, hogy a Fidesz támogatottsága nem változott a korábbi kutatáshoz képest az egyetemisták körében, és jelenleg hasonló nagyságú táborral rendelkezik, mint a Jobbik. Ez arra enged következtetni, hogy a Fidesz támogatottságát a felsőoktatással kapcsolatos nagyon viharos 2012-es és 2013-as viták nem mozdították el jelentősen.

Az előző képet támasztja alá a következő tábla is, ami a pártot választók esetében mutatja a szavazatok megoszlását.

2. táblázat.**Pártpreferencia a pártot választók körében** (százalékos megoszlás)

	2012	2013
Fidesz	24	27
Jobbik	32	30
Baloldali-liberális pártok	44	43
N	904	721

Forrás: Aktív Fialatok Magyarország 2011-2012 és Aktív Fialatok Magyarország 2013. Saját számítás.

A pártválasztó felsőoktatási hallgatók szegmensében a Fidesz támogatottsága 27 százalékos. Ahogy fentebb is jeleztük, az itt látható elmozdulás nem szignifikáns a két vizsgálati hullám között. Tehát a pártpreferencia ezen a viszonylag rövid időszakon belül strukturálisan stabilnak volt mondható.

Mivel a két adatfelvétel keresztmetszeti eredményeket mutat, ezért a dinamikai mozgások feltárása csak korlátozottan lehetséges. Strukturális állandóság abban az esetben is mutatkozhat, ha két időszak között teljesen megváltozik az, hogy kik támogatják a pártokat. Ez közvetve vizsgálható annak a segítségével, ha a pártválasztás mögötti strukturális magyarázó tényezők szerepét állítjuk az elemzés fókuszába. A strukturális különbségek vizsgálatához mind a két adatfelvételben kialakítottunk egy megegyező tematikájú magyarázó modellt. A függő változó az volt, hogy a kérdezett a Fideszre szavazna-e egy most vasárnap sorra kerülő választáson. Független változóként 7 demográfiai indikátort vontunk be. Mivel a függő változó kétértékű volt, ezért egy binomiális logisztikus regressziós modellt illesztettünk (robusztus illesztési eljárással). (A részletes táblázatot lásd a Mellékletben.)

A két adatfajl nem mutat jelentős strukturális különbségeket a Fidesz bázisában. Mind a két modell magyarázóereje 10 százalék körüli, bár a 2013-as adatfelvételben valamivel magasabb. A nem és a korcsoport változó egyik adatfelvételben sem volt szignifikáns, a szülők legmagasabb iskolai végzettsége pedig csak 2013-ban. Azokban a családokban, ahol volt diplomás szülő, magasabb volt a Fideszre szavazás valószínűsége, azonban ez a változó a teljes magyarázóerő mindössze 10 százalékáért felelt.

A 2011-es adatfelvételben a településtípus változó szignifikáns volt, a községben élőkhez képest a budapestiek nagyobb valószínűséggel voltak Fidesz szavazók, de az a hatás is nagyon gyenge volt, és 2013-ban nem is volt szignifikáns. A felsőoktatási intézmény típusa mind a két évben összefüggött a Fideszre szavazás valószínűségével. Az egyházi fenntartású intézménybe járók inkább voltak fideszesek, ez a hatás főleg 2011-ben volt jelentős a modellben. A szubjektív anyagi helyzet szintén mind a két évben összefüggött a függő változókkal. A jobb anyagi helyzetben lévők nagyobb arányban képviseltették magukat a Fidesz-szavazók körében. Ez a hatás sokat erősödött 2013-ra az előző adatfelvételhez képest.

A végére hagytuk a legfontosabb magyarázó változót, a vallásosságot. Mind a két vizsgált évben a teljes magyarázóerő közel 50 százalékáért ez a változó felelt. A modellünkben a referencia kategória a nem vallásos, ateista csoport volt. Hozzájuk képest a maga módján vallásosak, és még inkább az egyház tanítása szerint vallásosak, nagyobb valószínűséggel voltak Fidesz szimpatizánsok. Ez azt jelzi, hogy alapvetően a Fidesz-szavazó egyetemisták esetében nagyon erős a szocializációs hatás. Itt természetesen nagyon nehéz elválasztani a szülői és az intézményi (egyház) hatást egymástól, feltételezhetően ezek egymást erősítik. Ezt még valamennyire felerősíti az is, ha a fiatal egyházi fenntartású intézménybe jár (fontos megjegyezni, hogy itt parciális hatásokról beszélünk). A két adatfelvétel között jelentős különbség, hogy a szülők iskolai végzettsége és a kérdezett anyagi helyzete (ami ebben a csoportban erősen szülő függő) meghatározó tényezővé válik. Tehát a graduális társadalmi pozíció a nominális pártválasztásra is hatást kezd gyakorolni. Bár az adatfelvétel nem szolgáltat megfelelő indikátorkészletet a kérdés körüljárásához, de az eredmények arra engednek következtetni, hogy a Fidesz-szavazó fiatalok részben azok közül kerülnek ki, akik az utóbbi pár év társadalmi átalakulásának nyertesei.

A demográfiai változók hatásának megvizsgálása után az elemzésünk fókuszát áthelyezzük az ideológiadi-menziók vizsgálatára. Három ideológia tengelyt elemzünk, a bal–jobb, a liberális–konzervatív, valamint a mérsékelt–radikális skálán felvett pozíciót. Mind a két időszakban 1–7 közötti skálán mérték a kérdéseket.

3. táblázat.

A Fidesz-szavazók által elfoglalt pozíció a különböző ideológiatengelyeken

hullám		baloldali – jobbaldali	liberális – konzervatív	mérsékelt – radikális
Aktív Fiatalok 2013	átlag	5,45	4,51	3,57
	konf.int	0,15	0,21	0,20
Aktív Fiatalok 2012	átlag	5,52	4,37	3,43
	konf.int	0,14	0,20	0,18

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2011–2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon 2013. Saját számítás.

A skálák középpontja a 4-es érték, tehát ez alapján a Fideszre szavazók inkább jobbaldaliak és konzervatívok voltak, és emellett közepesen mérsékelték. A két adatfelvétel között eltelt időben nem történt szignifikáns változás a különböző ideológiatengelyek választásában.

Tehát, mind az abszolút számok, mind a strukturális szerkezetet vizsgáló mutatók viszonylagos állandóságot mutatnak a Fidesz-tábor összetételében, bár – ahogy láttuk – apróbb hangsúlyeltolódások megfigyelhetők voltak.

A Fidesz, mint inkubens párt

A Fidesz szavazóbázisának vizsgálata után az elemzés következő lépcsőjében azt próbáljuk körbejárni, hogy a párt kormányzati pozíciójának lehet-e valamilyen hatása a szavazóbázis nagyságára és leginkább szerkezetére. Az a kiinduló hipotézisünk, hogy ha a Fidesz vezető szerepének van hatása a fiatalok pártválasztására, akkor a két adatfelvétel között eltelt időszakban növekednie kellett a párt szavazótáborának a politikailag kevésbé elkötelezett szavazók körében. A politikai elkötelezettséget a baloldali-jobboldali ideológiaskála segítségével operacionalizáljuk. Azokat tekintjük ideológiailag semlegesnek, akik a skálán magukat középre helyezték el, 4-es osztályzatot adva a kérdésre.

A 2012-es felvételben a bal–jobb kérdésre válaszolók 41 százaléka helyezte el magát középre, 2013-ban pedig 43 százalék. Tehát a két időszak között nem volt szignifikáns elmozdulás.

4. táblázat.

Az ideológia szempontból semleges csoportban az egyes pártok támogatottságának alakulása
(százalékos megoszlás)

	Fidesz	Jobbik	Baloldali – liberális pártok	N
Aktív Fiatalok 2012	11	28	61	261
Aktív Fiatalok 2013	18	23	59	215

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011–2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon 2013. Saját számítás.

Az ideológiai szempontból középen lévők esetében a Fidesz szimpatizánsainak aránya 11 százalékról 18 százalékra nőtt. A növekedés elsősorban a Jobbik kárára történt. Az alacsony esetszámok miatt azonban érdemes óvatosan kezelni ezt a változást. A homogenitás-vizsgálat azt mutatta, hogy a két eloszlás között 95 százalékos megbízhatósági szinten nem volt eltérés, csak 90 százalékos szint mellett. Tehát a változás statisztikai szempontból inkább nem szignifikáns, mint szignifikáns.

Az elméleti részben kifejtettük, hogy a kormányzó párttal kapcsolatos szimpátiát az is befolyásolhatja, ha már az előző választáson is erre a pártra szavaztak a válaszolók, és ez főleg az első szavazók esetében működő hatás. Ha ezt a hipotézist szeretnénk körüljárni, érdemes megvizsgálni, hogy azok, akik az előző választáson első szavazók voltak, 2013-ban nagyobb valószínűséggel Fidesz-szavazók-e, mint azok, akik még nem szavazhattak az előző választás alatt.¹⁰⁷

A mintába kerültek 29 százaléka nem szavazhatott az előző, 2010-es országgyűlési választás idején. Viszonylag alacsony volt azoknak az aránya, akik már 2006-ban is szavazhattak volna, tehát ezt a csoportot nem kezeltük külön.

Ha az összes válaszolóra vizsgáljuk a kérdést, akkor nem találunk összefüggést a Fideszre szavazás és a szavazás lehetősége között. Azok, akik az előző választáson nem szavazhattak még, valamivel magasabb Fidesz-szimpatióról számoltak be, mint azok, akik már szavazhattak, de a különbség nem szignifikáns. Ha azokra szűkítjük az elemzést, akik pártot választottak, hasonló tendenciákat látunk. Azoknak, akik nem szavazhattak az előző választáson 33 százaléka mondta magáról, hogy Fidesz-szimpatizáns, azoknak viszont, akik szavazhattak csak 26 százaléka. Ez a különbség már szignifikánsnak bizonyult. Azonban, ha a korábbi logisztikus regressziós modellünkbe a kor helyére vonjuk be a vizsgált változónkat (továbbra is azokra leszűkítve az elemzést, akik pártot választottak), az indikátor hatása már nem bizonyul szignifikánsnak. Az eredmények tehát kontra-indikatívnak bizonyultak a hipotézisünkhöz képest, nem mutatnak arra jeleket, hogy működne az a megerősítő szociálpszichológiai hatás, amit a szakirodalom kapcsán jeleztünk. A képet tovább árnyalhatjuk akkor, ha megvizsgáljuk a Fidesz-szimpatizánsok milyen szabad asszociációkat rendelnek a párthoz (nyitott kérdés).

107. 1992. májusában, vagy később született válaszolók.

5. táblázat.

A Fidesz-szavazók által a párthoz rendelt szabad asszociációk
(százalékos megoszlás)

asszociáció	százalék
pozitív jelzők	23
konzervatív értékek, nemzet, család	16
semleges jelzők (pl. narancs)	12
negatív jelzők	12
kétharmad, kormányzás	8
Orbán Viktor	7
erő, hatalom	7
gazdasági sikerek	5
egyéb	2
nincs válasz	9

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013.

N=196. Nyitott kérdés.

Azok a jelzők, amik nem értékeltek, de az inkubens pártra történő asszociációt jelenítik meg, az összes válaszon belül 7,5 százalékos arányban képviseltetik magukat. Legtöbbször a „kétharmad”, valamint a „kormánypart” szavakra asszociáltak ebben a dimenzióban a Fidesz kapcsán. Ahogy a fenti táblázat is mutatja, ez nem sokkal előzi meg az Orbán Viktorra való asszociációt, valamint a különböző erőre, hatalomra, utaló szótársításokat. A legnagyobb arányban az általános pozitív jelzők fordultak elő a Fidesz-szimpatizáns fiatalok esetében, de nagy hangsúly volt a válaszokban a konzervativizmuson (kisebb mértékben a jobboldalisan), valamint a családon is. Utóbbi esetben általában arra utaló jelzők voltak, hogy a Fidesz a családok pártja, kevésbé arra, hogy a saját családjukon belül a Fideszre szavaznak a szülők (bár ilyen említés is megjelent). Érdekes, hogy a Fidesz-szavazó fiatalokon belül is volt egy 12 százalékos csoport, amely inkább negatív jelzőket aggatott a pártra. Itt legtöbbször a legkisebb rosszra asszociáltak a párt kapcsán. A szabad asszociációk tartalma nem mutatott összefüggést sem azzal, hogy valaki középen vagy szélen helyezkedik el a bal-jobb skálán, sem azzal a kérdéssel, hogy szavazhatott-e már az előző választáson. Összességében azt mondhatjuk, hogy a Fidesz kormányparti pozíciójának nincs jelentős közvetlen hatása a támogatottsági struktúrájára, legalábbis az általunk vizsgálható indikátorok nem mutatnak összefüggést ezzel.

A Fidesz felsőoktatási szavazóbázisa a teljes népességhez viszonyítva

A tanulmányunk harmadik nagyobb elemzési egységében megvizsgáljuk, hogy a felsőoktatásban tanuló fideszes fiatalokra más demográfiai struktúra jellemző-e mint a teljes népességre. Az összehasonlításhoz egy 2013 tavaszán készült 1000 fős Tárki omnibusz felvételt¹⁰⁸ használunk fel. Az elemzés első lépésében a Fidesz-szavazókra a Tárki adatfelvételen is illesztünk egy logisztikus regressziós modellt. A független változók között szerepeltetjük a vallást, a nemzet, a településtípust, a szubjektív jövedelmi helyzetet, valamint a korábbi elemzéshez képest pluszként bevonjuk a kérdezett iskolai végzettségét (diplomás-e a kérdezett). A modellt megvizsgáljuk egy szűkített bázison is. Leválogatjuk az adatfelvételtől a 40–65 év közötti korosztályt. Potenciálisan ők lehetnek az egyetemisták és főiskolások szülei, tehát ez a korcsoport külön érdekes lehet az elemzés számára.

A teljes népességben a Fidesz támogatottsága 26 százalék volt, a 40–65 éves korcsoportban pedig 28 százalék. Tehát ezeken a bázisokon a kormánypart támogatottsága jóval szélesebb, mint amit a felsőoktatásban hallgatók esetében mutatott az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás. (A részletes statisztikai táblázatot lásd a Mellékletben, 2. táblázat).

¹⁰⁸ Az adatfelvétel a „Törésvonalak, értékek és az identitás szerepe a magyar pártrendszer átalakulásában, 2000–2014” című, K 105445 számú OTKA kutatás keretében történt.

Az összes szavazóra illesztett modell esetében csak 1 változó volt szignifikáns a modellben, ez pedig a szubjektív anyagi helyzet. A változó kódolása megegyezett az Aktív Fiatalok kutatásban alkalmazottal, tehát az alacsonyabb érték jelent magasabb szubjektív anyagi helyzetet. A negatív Beta érték jelzi, hogy minél jobb valakinek az anyagi helyzete, annál valószínűbb, hogy Fidesz-szavazó az illető. A teljes modell magyarázó ereje 7 százalék, ami alacsonyabb, mint a főiskolás–egyetemista mintán.

A felsőoktatási mintán nagyon hangsúlyos vallási változó ebben a modellben nem volt szignifikáns. A 40–65 éves korosztályra illesztett logisztikus regressziós modell magyarázó ereje valamivel magasabb volt, 8 százalék, és itt több változó is szignifikánsnak bizonyult. Ebben a modellben is a szubjektív anyagi helyzet volt a leginkább meghatározó (hasznos előjellel, mint a teljes népesség esetében), de szintén szignifikánsan összefüggött a Fideszre szavazással a diplomás változó, valamint a vallás is. Az eredmények azonban itt is inkább kérdőjeleket nyitnak, mivel a nem diplomás válaszolók esetében valószínűsít a modell magasabb Fidesz szavazati arányt, valamint a maga módján vallásos csoport negatív B értéke azt jelzi, hogy a nem vallásosokhoz képest ez a csoport kisebb arányban Fidesz-szavazó. Tehát azt mondhatjuk, hogy közös jegyként megjelenik a Fidesz-szavazók esetében a jobb anyagi helyzet, a vallás azonban csak a fiataloknál meghatározó, a teljes népesség (és a 40–65 évesek) esetében viszont nem.

Megvizsgáltuk a különböző ideológiakálákon való elhelyezkedést is. A jobb összehasonlíthatóság miatt, 0–100 skálára transzformáltuk az eredményeket.¹⁰⁹

6. táblázat.

A Fidesz-szavazók különböző ideológiatengelyeken elfoglalt pozíciója

		baloldali – jobbaldali	liberális – konzervatív	mérsékelt – radikális
Aktív Fiatalok 2013	Átlag	74,2	58,5	42,8
	Konf.int	2,5	3,4	3,2
Tárki – Törésvonalak OTKA 2013	Átlag	75,9	55,2	40,3
	Konf.int	2,1	3,1	2,7
Tárki – Törésvonalak OTKA 2013 (40-65 korcsoport)	Átlag	75,9	55,2	40,3
	Konf.int	2,1	3,1	2,7

A különbség egyik ideológiadimenzióban sem volt szignifikáns a három vizsgált csoport között. Tehát a Fidesz-szavazó főiskolások és egyetemisták ugyanarra tekinthetők jobbaldalinak és konzervatívnak, mint az összes Fidesz-szavazó, és a mérsékelt–radikális tengelyen sem vesznek fel más pozíciót. A különbség ott rajzolódik ki, hogy a három ideológiatengely mennyire tud egymással összekapcsolódni. A fiatalok esetében a jobbaldaliak, inkább konzervatívok is (0,29-es korreláció a két változó között), a mérsékelt–radikális tengely viszont független a másik két ideológiadimenziótól. A teljes népességben ehhez képest viszont egyik ideológiadimenzió sem függ össze a másikkal.

A gondolkodási sémák súlypontjainak jobb megértésében segíthet minket az, ha megvizsgáljuk milyen politikai eszmék állnak közel a fiatal egyetemista fideszesekhez, és a teljes népességben a Fidesz-szavazókhöz. Mind a két kutatásban szerepelt egy blokk, amiben különböző politikai eszmék közül kellett választani a válaszadóknak aszerint, hogy melyik áll, hozzájuk a legközelebb. Az Aktív Fiatalok kutatásban csak egy eszmét választhattak, a Tárki kutatásban kettőt is, a tanulmányban azonban csak az első választásokat emeljük ki.¹¹⁰ A politikai eszmék listája nem volt teljesen átfedő, a következőkben csak azokra koncentrálnunk, amik mind a két kutatásban lekérdezésre kerültek.

109. A Tárki adatfelvételben 0–10 fokú skálán kérdezték az ideológiatengelyen való elhelyezkedést.

110. A Tárki kutatásban arra kellett válaszolniuk a kérdezetteknek, hogy milyen gondolkodású emberek állnak leginkább közel hozzájuk, míg az Aktív Fiatalok adatfelvételben arra kellett válaszolniuk, hogy a felsoroltak közül melyik gondolkodás áll hozzájuk a legközelebb. Az eltérő kérdései technika is okozhat eltéréseket az adatokban.

7. táblázat.
A különböző ideológiacímkek választása a két adatfelvételben
 (százalékos megoszlás)

	Tárki – Törésvonalak OTKA 2013	Aktív Fiatalok 2013
Erős nemzeti érzésű	27	12
Hívő, vallásos	10	14
Zöld, környezetvédő	7	12
Liberális, szabadgondolkodású	15	14
Szociáldemokrata	1	1
Rend és stabilitás híve	21	24
Konzervatív, hagyománytisztelő	18	23
N	244	139

Az alacsony esetszámok miatt (és a részben eltérő kérdezéstechnika okán is), csak óvatos következtetéseket vonhatunk le az adatokból. A Tárki adatfelvételben az itt felsorolt hét politikai eszme közül, az erős-nemzeti gondolkodást választották a legnagyobb arányban a fideszesek. A fiatalok között, ez a kategória viszont nem volt kiemelkedően magas, a rend és stabilitás, valamint a konzervativizmus és hagyománytisztélet áll inkább a gondolkodásmódjuk középpontjában. Utóbbit a Tárki mintán valamivel kevesebben választották. A fejezet utolsó elemzési egységében megvizsgáljuk, hogy a három itt említett eszme, továbbá a hívő, vallásos gondolkodással való azonosulás, valamint a korábban már bemutatott három politikai ideológiadimenzió milyen erősen függ össze a Fidesz szavazás valószínűségével a különböző vizsgált csoportokban.

8. táblázat.
A Fidesz szavazóbázisára ideológiai változók alapján épített logisztikus regressziós modell

	Aktív Fiatalok 2013			Tárki – Törésvonalak OTKA 2013			Tárki – Törésvonalak OTKA 2013 (40-65)		
			%			%			%
Intercept	-4,602	0		-5,329	0		-5,718	0	
Baloldal - jobboldal	0,052	0	76,0	0,071	0	93,6	0,067	0	89,1
Liberális - konzervatív	0,011	0,015	4,1	0,011	0,02	2,3	0,019	0,003	7,7
Mérsékelt - radikális	-0,016	0	10,7	-0,015	0,002	4,2	-0,008	0,221	-
Konzervatív, hagyománytisztelő	-0,067	0,831	-	0,13	0,67	-	0,186	0,647	-
Nemzeti érzelmű	-1,229	0,001	9,2	-0,047	0,866	-	0,224	0,521	-
Rend, stabilitás	-0,213	0,43	-	-0,159	0,56	-	-0,821	0,052	3,2
Hívő, vallásos	0,439	0,196	-	0,296	0,379	-	0,439	0,363	-
R2	24.14%			31.02%			30.08%		
N	1123			812			429		

A három vizsgált csoport közül az Aktív Fiatalok kutatás mintájában volt a legkisebb magyarázó erő, bár itt is közel 25 százalékos megmagyarázott hányadot kaptunk. A négy gondolati eszme közül csak a nemzeti érzelmű címke tudott beépülni szignifikánsan a modellbe, a másik három nem. Ennek oka, hogy ezek erősen összefüggenek az ideológia dimenziókkal, és azokon felüli parciális hatásuk már nem tudta magyarázni a Fideszre való szavazást. A „nemzeti érzelmű” címke is negatív B értékkel szerepel a modellben, ami azt jelenti, hogy ennek a választása csökkenti a Fidesz-szavazás valószínűségét (a Jobbik-szavazóktól különbözteti meg a Fidesz-szavazókat ez a választás, illetve inkább nem választás). Mind a három ideológidimenzió összefüggött a Fidesz-szavazás valószínűségével, a jobboldaliak, a konzervatívok, valamint a mérsékeltbérek inkább számítanak Fidesz-szavazónak. A különböző indikátorok közül messze a bal-jobb skálán való elhelyezkedés hatott leginkább a Fideszre való szavazásra.

A teljes, 18 événél idősebb népesség esetében az egyik gondolkodási címke sem függött össze a Fidesz-szavazással a modellünkben, a három ideológia dimenzió azonban ugyanúgy működött, mint a főiskolai-egyetemi mintán. A modell magyarázó ereje magasabb volt, mint az Aktív Fiatalok kutatásban, és ezen belül több mint 90 százalékos szerepe volt a bal–jobb ideológia dimenzión való elhelyezkedésnek. A 40–65 évesek között a mérsékelt–radikális választóvonal nem tudott szignifikánsan beépülni a magyarázómodellbe, a rend és stabilitás gondolkodási címke választása viszont igen, méghozzá negatív B értékkel. Ebben a csoportban is a bal–jobb elhelyezkedés volt a leginkább meghatározó a Fideszre való szavazás kapcsán. Összességében azt mondhatjuk, hogy mind az egyetemisták-főiskolások, mind az összes választó, mind a 40–65 évesek esetében a bal–jobb elhelyezkedés határozza meg leginkább a Fideszre szavazást.

A legkisebb magyarázó erő, a felsőoktatásban tanulók mintájára volt jellemző, és itt volt a „leggyengébb” a bal–jobb ideológiai dimenzió hatása is. Ez alapján mondhatjuk azt, hogy ideológiai hatásmechanizmusok szerepe valamivel „még” alacsonyabb a fiatal egyetemre járó fiideszesek között. Az az állítás viszont valószínűleg pontosabb, hogy a pártpreferencia, és a pártosodás kevésbé határozza meg az ideológia-választásaikat, mint a teljes népesség esetében.¹¹¹

A Fidesz imázsa

Az elemzés utolsó egységében megvizsgáljuk, hogy a fideszes fiatalok, milyen pozitív és negatív értékeket, szerepeket csatolnak a választott pártjukhoz, a többi szavazóval összevetve. Az *Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013* kutatásban összesen 11 szempont kapcsán kérték meg a válaszolókat, hogy jelezzék azt, hogy az adott állítás szerintük igaz-e a Fidesz-KDNP szövetségre. A 11 állításból 6 volt pozitív, 3 társadalmi csoportok és értékek képviselőtéről szólt, 2 pedig egyértelműen negatívnak tekinthető.

111. Az elmúlt évtizedben több tanulmány is azt mutatta, hogy Magyarországon nem az ideológiai elköteleződés határozza meg a pártválasztást, hanem fordított a viszony, a pártok ideológiai választásai tükröződnek vissza a szavazók ideológiai választásaiban (Tóka 2005).

9. táblázat.

A Fidesszel kapcsolatos vélekedések az egyes szavazói csoportokban
(százalékos megoszlás)

	Fidesz	Jobbik	Bal-liberális pártok	Pártpreferencia nélküliek
Képes arra, hogy kormányra kerülve vezesse az országot.	87	28	19	28
Jól felkészült politikusaik vannak.	83	41	37	35
beeszmólást biztosít a közügyekbe az állampolgárok részére.	69	19	10	16
Aggódik a hátrányos helyzetűek sorsáért.	64	18	9	16
A fiatalokhoz szól.	55	19	12	16
A leghitelesebben küzd a korrupció ellen.	46	5	2	5
Megfelelő válasza van a cigányok és nem cigányok közötti konfliktusra.	41	4	10	9
Harcol a nők egyenjogúságáért.	31	18	8	11
Csak a hatalom érdekli őket.	25	66	84	58
Jobban odafigyelnek a saját gazdasági érdekcsoportjaira, mint a saját választóikra.	25	52	60	34
Zöld értékeket képviselnek.	17	5	1	4

Ahogy a fenti táblázat mutatja, a Fideszre szavazó fiatalok pártképe teljesen elüt a másik három csoportétól. A másik három csoporttal nem volt korrelációja a Fidesz-szavazók jelöléseinek, a másik három csoport Fideszre adott válaszai viszont 0,9 feletti korrelációt mutattak. Tehát a jobbikosok ugyanúgy gondolkodnak ezen dimenziók mentén a Fideszről, mint a baloldali és liberális pártok a szavazói. A Fidesz szavazók több mint 80 százalékban választották azt, hogy a párt képes arra, hogy kormányra kerülve vezesse az országot, és azt is, hogy jó politikusaik vannak. Utóbbival, még a többi csoportban is viszonylag sokan értettek egyet. Tehát a fiatal fideszesek alapvetően mind a párt kormányzóképeségével, mind a politikusaival elégedettek. Azzal, hogy a Fidesz lehetőséget ad a kormányzati ügyekbe való beeszmólásra 69 százalék értett egyet, és hasonló arányban jelölték azt is, hogy aggódik a Fidesz a hátrányos helyzetűek csoportjáért. Korábban a Fidesz egyértelműen a fiatalok pártja volt, érdekes, hogy ezzel már csak a saját szavazóinak is csak alig több mint fele ért egyet. A korrupció szintén sarkalatos pontja a Fidesz-kormányzatnak, az ellenzék legtöbbször e mentén keres fogást a kormányzó pártban. Ez a kérdés a fiatal Fidesz-szavazókat is megosztja, kicsit kevesebb, mint felük jelölte azt, hogy leghitelesebben ez a párt küzd a korrupció ellen. A két negatív állítással, miszerint a Fideszt csak a hatalom érdekli, valamint jobban odafigyelnek a saját gazdasági érdekcsoportjaikra, mint a saját választóikra, a Fidesz-szimpatizánsok negyede értett egyet. Értelemszerűen a másik három csoportban ennél sokkal magasabb egyetértési arányt mutatott a felvétel. Összességében azt mondhatjuk, hogy a főiskolás és egyetemista fideszesek, nagyon pozitív képpel rendelkeznek a választott pártjukról, főleg a kormányzóképeség terén. Azt is hozzá kell tenni, hogy az ő pártképiük viszont gyökeresen eltér attól, ahogy a többi párt szavazója, vagy a pártszimpatia nélküliek gondolkodnak a jelenleg kormányzó erőről.

KONKLÚZIÓ

A 2012-es év második felében, és a 2013-as év elején több olyan esemény is történt a felsőoktatásban, ami a Fidesz szempontjából negatívnak volt mondható. Az egyetemi reformokkal kapcsolatos kormánypárti elképzelések hangos ellenállást váltottak ki, több nagyobb tüntetés is volt a kormány politikája ellen, és a hallgatói bázis-demokratikus mozgalmak közül a HaHa országos ismertséget szerzett. Az Aktív Fiatalok Magyarországon adatfelvétel azonban nem mutatott törést a Fidesz támogatottságában 2012 elejéhez képest. Továbbra is a kormánypárt az egyik legnépszerűbb politikai szereplő az egyetemisták körében. A Fidesz szavazóbázisa strukturálisan sem mutatott nagyobb átrendeződést, bár a jobb anyagi helyzet szerepe felértékelődött a Fideszre való szavazásban, alapvetően a vallásosság a legerősebb tényező a párt támogatása kapcsán. Ez azt mutatja, hogy nagyon erős szocializációs mechanizmusok terelik a Fidesz felé a fiatalokat, bár az nehezen eldönthető, hogy ez családi szocializáció, vagy intézményi szocializáció (valószínűleg a kettő ötvözete).

A Fidesz támogatottságában az inkubens szerepnek nincs nagy jelentősége az adatok alapján, legalábbis ez nem növeli a tábor nagyságát, bár az lehetséges, hogy a negatív issue-k miatti csökkenést ez a szerep ellensúlyozni tudta.

Bár korábban nem hangsúlyoztuk külön, de az jól kirajzolódik az adatokból, hogy a fiatalok esetében sokkal inkább rétegpárt a Fidesz, szemben a teljes népességben felvett néppárti szereppel. Ez látszik a csoportban mért alacsonyabb támogatottságon, és a jóval karakteresebb demográfiai jegyeket mutató táboron is. A párt-identifikáció viszont még nem olyan erős a fiatal fideszesek esetében, az ideológia pozíciók hatása alacsonyabb náluk a pártra való szavazásban, mint az összes szavazókorú ember esetében.

A párt szempontjából a következő 1–2 év kérdése az lesz, hogy a fiatalok szemében vissza tudja-e magát pozícionálni a „fiatal szavazók pártjának” szerepébe, vagy sem. Ez a kérdés a párt hosszú távú választási esélyeit is nagyban befolyásolja majd.

** A tanulmány részletes statisztikai számításokat tartalmazó mellékletét lásd az online verzióban. A tanulmánykötet letölthető a www.aktivfiatalok.hu honlapról.*

IRODALOM

- Angelusz Róbert – Tardos Róbert (2005): Választási részvétel és politikai aktivitás. In: Angelusz Róbert – Tardos Róbert. (szerk.): *Törések, hálók, hidak*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 323–384.
- Angelusz Róbert – Tardos Róbert (2011): Régi és új törésvonalak, polarizáció, divergenciaspirál. In: Tardos Róbert – Enyedi Zsolt – Szabó Andrea (szerk.): *Részvétel, képviselet, politikai változás*. DKMKA. Budapest. 347–382.
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) (2005): *Ifjúság2004 Gyorsjelentés*. Budapest, Mobilitás Ifjúsági iroda.
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) (2009): *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- Berelson, B. R – Lazarsfeld, P. F. – McPhee, W. N. (1954). *Voting: a study of opinion formation in a presidential campaign*. Chicago: Chicago University Press.
- Blau, P. M. (1997): Egyenlőtlenség és heterogenitás. Primitív elmélet a társadalmi struktúráról. (Ford.: Szalai Éva.) In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 1997. 359–382.
- Calle de la L.– Martínez A., Orriols L. (2010): Voting without ideology. Evidence from Spain (1979–2008). *Revista Espanola de Investigaciones Sociológicas* (Reis). N129. 107–129.
<http://reis.metapress.com/content/7j0v43v8g61018l0/fulltext.pdf>
- Csákó Mihály (2004): Ifjúság és politika, *Educatio*, XIII. évf. 4. sz. (2004. tél), 535–550.
- Csákó Mihály – Berényi Eszter – Bognár Éva – Tomay Kyra (2000): Politikai szocializáció Magyarországon a kilencvenes években, *Szociológia Szemle* 2000/1. 50–68.
- Dinas L. (2010): *The Impressionable Years: The formative role of family, vote and political events during early adulthood*. European University Institute. Florence. Phd Thesis.
http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/14708/2010_Dinas.pdf?sequence=1
- Fowler J. A. (2006): Habitual Voting and Behavior Turnout. *Journal of Politics* 65: 335–344.
- Froman L. A. (1961): Personality and Political Socialization, *The Journal of Politics*, Vol. 23, No. 2 (May, 1961), 341–352.
- Jennings, M. K. – Niemi R. G. (1968): The transmission of political values from parent to child. *American Political Science Review* 42 (March):169–184.
- Kmetty Zoltán – Tóth Gergely (2011): A politikai részvétel három szintje. In: Tardos Róbert – Enyedi Zsolt – Szabó Andrea (szerk.): *Részvétel, képviselet, politikai változás*. Budapest: DKMKA, 75–115.
- Meredith M. (2007): Persistence in Political participation. Working Paper.
<http://www.sas.upenn.edu/~marcmere/workingpapers/PersistenceParticipation.pdf>
- Oross Dániel (2013): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet* Budapest 2013. Kutatópont.
- Reiner Roldan – Oross Dániel – Keil András (2012): Trendforduló: Új fejezet a Fidesz és a legfiatalabb választókorosztály kapcsolatában? In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók* Szeged. Belvedere Meridionale, 183–202.
- Róna Dániel – Szabó Andrea: A kutatás módszertana. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012*. Szeged. Belvedere Meridionale.
- Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.) (2002): *Ifjúság2000. Tanulmányok I*. Budapest Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Szabó Andrea (2012) (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012*. Szeged. Belvedere Meridionale.
- Szabó Andrea (2014): A kutatás módszertana. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók* Szeged. Belvedere Meridionale, 2014.
- Szabó Ildikó – Csepeli György (1984): Politikai érzelmek iskolája. *Jelkép*. 1984/2. 26–31p
- Szabó Ildikó – Örkény Antal (1998): *Tizenévesek állampolgári kultúrája*. Minoritás Könyvek, Budapest.
- Szabó Ildikó – Falus Katalin (2000): Politikai szocializáció Közép-Európai módra: A Magyar sajtóosságok. *Magyar Pedagógia* 100. évf. 4. szám 383–400.
- Szabó Ildikó (2010): Nemzeti identitás és politikai szocializáció. *Új Ifjúsági Szemle*. 2010/ tavasz 75–98.
- Thomas E. L. (1971): Political Attitude Congruence between Politically Active Parents and College-Age Children: An Inquiry into Family Political Socialization. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 33, No. 2, Decade Review. Part 3 (May, 1971), 375–386.
- Tóka Gábor (2005): A törésvonalak, a pártok és az intézményrendszer. In: Angelusz Róbert – Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 243–321.